

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Human rights elephants in an era of globalisation : commodification, crimmigration, and human rights in confinement

Berlo, P. van

Citation

Berlo, P. van. (2020, January 21). *Human rights elephants in an era of globalisation : commodification, crimmigration, and human rights in confinement*. Meijers-reeks. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/83277>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/83277>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/83277> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Berlo, P. van

Title: Human rights elephants in an era of globalisation : commodification, crimmigration, and human rights in confinement

Issue Date: 2020-01-21

Samenvatting (Dutch summary)

MENSENRECHTENOLIFANTEN IN EEN TIJDPERK VAN GLOBALISERING

Commodificatie, crimmigratie en mensenrechten in detentie

Dit boek onderzoekt de relevantie van mensenrechten als een beschermingskader in detentiecontexten die gekarakteriseerd worden door de globalisatieontwikkelingen van 'commodificatie' en 'crimmigratie'. Daarbij worden mensenrechten metaforisch als olifanten voorgesteld. Zo worden mensenrechten, net als olifanten, beschouwd als één van de meest indrukwekkende en majestueuze entiteiten van hun soort. Mensenrechten worden tevens net als olifanten beschouwd als ietwat 'groter dan het leven'. Net als olifanten worden mensenrechten echter ook mogelijk bedreigd in tijden van globalisering. De focus van dit boek is dan ook de toekomstige levensvatbaarheid van mensenrechten – als een kader van bescherming – in een globaliseringstijdperk, waarin hun relevantie ogenschijnlijk uitgedaagd en mogelijk zelfs ernstig bedreigd wordt.

Het vertrekpunt van dit onderzoek is dat we in een tijdperk van globalisering leven. Dit betekent onder meer dat economische en sociale interacties in toenemende mate een internationaal karakter krijgen en dat een toenemend aantal binnen- en buitenlandse actoren deelnemen aan dergelijke interacties. Deze actoren interacteren op veel verschillende, en vaak nieuwe, manieren, waarbij een verschuiving van 'government' naar 'governance' ontwaard kan worden. Hoewel globalisering bestaat uit een grote verscheidenheid aan ontwikkelingen, en hoewel het door contextuele omstandigheden vaak zeer verschillende effecten kan hebben, bedreigt globalisering in de regel de toekomst van mensenrechtenbescherming. Globalisering lijkt inderdaad geregeld bestaande structuren van sociale interactie en conventionele vormen van overheidsbestuur te ondermijnen, terwijl mensenrechten – ten minste in hun hoedanigheid als recht – juist vaak op dergelijke structuren gebaseerd zijn. Om de implicaties hiervan te bestuderen, focust dit boek zich op het 'lokaal' niveau, waarmee erkend wordt dat globalisering een heteroog en divers fenomeen is. Om invulling te geven aan deze 'glokale' zienswijze bestudeert dit boek globaliseringsontwikkelingen en hun impact op mensenrechtenbescherming niet enkel op een macroniveau maar ook op het microniveau van specifieke gevalsstudies. Daarbij dient de volgende hoofdvraag als leidraad:

In welke mate kunnen mensenrechten als een beschermingskader relevant blijven in detentiecontexten die gekarakteriseerd worden door de globaliseringstrends van 'commodificatie' en 'crimmigratie'?

Het onderzoek heeft twee gevalsstudies geïdentificeerd voor de analyse op microniveau. De eerste gevalstudie ziet op de zogenaamde *Regional Processing Centre Nauru* ('RPC Nauru'), een Australisch-Nauruaans immigratiedetentiecentrum dat onderdeel uitmaakt van het *Operation Sovereign Borders* ('OSB') beleidskader van Australië. Dit beleidskader opereert op basis van het idee dat niemand die irregulier per boot toegang probeert te verkrijgen, gehuisvest zal worden in Australië. Het omvat onder meer een publieke campagne met de slogan *'No way, they will not make Australia home'*. Als onderdeel van dit beleidskader wordt eenieder die irregulier per boot is aangekomen naar offshore centra op Nauru of in Papoea-Nieuw-Guinea gebracht, waar eventuele asielaanvragen worden behandeld door de lokale autoriteiten. Dergelijke praktijken zijn aldoor onderworpen aan forse kritiek, met name naar aanleiding van een reeks controverses, waarbij onder meer zorgen voor mensenrechtenbescherming zijn geuit.

De tweede gevalstudie brengt de lezer naar het Europese continent. Het betreft de penitentiaire inrichting Norgerhaven ('PI Norgerhaven'), een voormalige Noors-Nederlandse gevangenis in Drenthe. De regeringen van Noorwegen en Nederland sloten in 2015 een overeenkomst voor een driejarige lease van PI Norgerhaven aan Noorwegen. Dit stelde Nederland in staat om banen in het gevangeniswezen te behouden en hielp Noorwegen bij het vinden van aanvullende gevangenis capaciteit gedurende grootschalige renovatiewerkzaamheden in het eigen gevangeniswezen. De leaseconstructie was gebaseerd op eerdere ervaringen met penologische samenwerking tussen België en Nederland. Aan de Noors-Nederlandse samenwerking kwam in augustus 2018 een einde. Dit type samenwerking is ogenschijnlijk uniek en heeft internationaal tot veel lof voor de innovatieve en pragmatische samenwerking tussen Noorwegen/Nederland (en België/Nederland) geleid.

Dit boek gaat in op de mensenrechtenaspecten van deze twee specifieke detentieomgevingen. Tegelijkertijd vertelt het een meer omvattend verhaal over mensenrechtenbescherming in een tijdperk van globalisering, waarbij het een grote verscheidenheid aan mogelijk toekomstige gevalsstudies probeert te informeren en inspireren. In essentie bestudeert dit boek dus zowel ontwikkelingen op macroniveau als lokale implementaties, waarbij continu duiding wordt gezocht van wat macro-ontwikkelingen betekenen voor mensenrechtenbescherming op lokaal niveau en *vice versa*. Door deze duiding te zoeken kan, vervolgens, meer algemeen gereflecteerd worden om de toekomst van mensenrechtenbescherming, zowel binnen als buiten de kaders van de gevalsstudies die dit boek bestudeert. Derhalve is dit boek opgezet aan de hand van een 'trechtermodel': de hoofdstukken van Deel I en Deel II van dit boek beginnen telkens met een analyse van ontwikkelingen op macroniveau, waarna bestu-

deerd wordt wat deze ontwikkelingen impliceren voor de gevalsstudies. Aan de hand hiervan wordt, op 'glokaal' niveau, de wisselwerking tussen globaal en lokaal verder geduid. Deel III volgt eenzelfde structuur, maar heeft de analyses van het macro- (hoofdstuk 8) en microniveau (hoofdstuk 9) uitgesplitst in twee verschillende hoofdstukken.

DEEL I – DE 'ELEPHANT IN THE ROOM'

Deel I bestudeert hoe commodificatie en crimmigratie de beschermingswaarde van mensenrechten uitdagen. Dit Deel zet de toon door commodificatie en crimmigratie naast elkaar te zetten als eigenstandige globaliseringstrends en door te bestuderen op welke wijzen deze ontwikkelingen aansprakelijkheid onder, en de effectiviteit en legitimiteit van, het juridische mensenrechtenbestel uitdagen. De focus van dit Deel – en, wat dat betreft, van het volgende Deel – ligt dus op internationale mensenrechten qua *recht*, in tegenstelling tot andere conceptualisering van mensenrechten. Deze focus is ingegeven door het feit dat internationaal mensenrechten*recht* over het algemeen wordt beschouwd als de heersende articulatie van mensenrechten en derhalve het denken over, en de theorievorming omtrent, mensenrechten domineert.

Hoofdstuk 2 richt zich op commodificatie, dat qua terminologie is ingebed in theorievorming omtrent 'nodaal bestuur' en 'verankerd pluralisme'. Hoewel deze theoretische noties doorgaans gepresenteerd worden als alternatieven van elkaar, verenigt hoofdstuk 2 ze door commodificatie te conceptualiseren als 'staatsgeleid nodaal bestuur' of 'verankerde *nodes*'. Dat wil zeggen dat meerdere actoren met hun eigen mentaliteiten, technologieën, middelen en institutionele structuren betrokken kunnen zijn in bestuur, maar dat de grenzen waarbinnen zij zich legitiem kunnen bewegen gesteld en gecontroleerd worden, of zouden moeten worden, door de centrale overheid middels bindende reguleringen, richtlijnen en monitoring. Hoofdstuk 2 brengt vervolgens commodificatie-ontwikkelingen op macroniveau in kaart, waarbij gefocust wordt op twee trends in het bijzonder: privatisering en offshoring. Het hoofdstuk toont aan dat privatisering globaal wijdverbreid is: zowel gevangenissen als immigratiedetentiecentra worden in tal van jurisdicties onderworpen aan een variëteit aan (gedeeltelijk) private regimes. Offshoring, dat de relocatie of 'extra-territorialisering' van gedetineerden naar het grondgebied van een derde staat behelst, is daarentegen minder gebruikelijk, hoewel het in een aantal gevallen heeft plaatsgevonden in zowel het gevangeniswezen als het domein van immigratiedetentie. RPC Nauru en PI Norgerhaven zijn voorbeelden van offshore detentie; daarnaast is RPC Nauru tevens een voorbeeld van privatisering. Zoals analyse van deze faciliteiten op basis van de theorievorming omtrent nodaal overheidsbestuur aantoonde, worden beide detentiefaciliteiten in meer of mindere mate gekenmerkt door ingewikkelde en evoluerende netwerken van bestuur.

Het hoofdstuk bespreekt vervolgens hoe commodificatie mogelijkwerwijs aansprakelijkheid onder, en de effectiviteit en legitimiteit van, het juridische mensenrechtenbestel uitdaagt. Daarbij gaat het in op een eerste doctrinaire uitgangspunt van internationaal mensenrechtenrecht: dat mensenrechten, als zodanig, in beginsel afdwingbare *rechten* zijn met juridische verplichtingen en overeenkomstige plichtendragers. Dergelijke verplichtingen zijn geconditioneerd door twee beginselen die ten grondslag liggen aan de conventionele opvatting van internationaal mensenrechtenrecht: dat dergelijk recht in principe enkel *staten* bindt, en dat het in beginsel staten bindt ten opzichte van individuen die zich in hun *jurisdictie* bevinden, wat doorgaans refereert aan soeverein territorium als de primaire afbakening van staatsmacht. Zoals het laatste deel van hoofdstuk 2 markeert, kan, wanneer deze doctrinaire uitgangspunten gecontrasteerd worden met lokale commodificatierealiteiten, frictie tussen gecommodificeerde vormen van detentie en mensenrechtenrechtelijke bescherming worden ontwaard. Deze frictie daagt ten eerste aansprakelijkheid onder internationaal mensenrechtenrecht uit, daar er een discrepantie lijkt te bestaan tussen *de jure* plichtendragers en *de facto* autoriteitsdragers. Tevens kan aan aansprakelijkheid onder internationaal mensenrechtenrecht verder afbreuk worden gedaan in situaties waar, op basis van het van kracht zijnde nodale bestuursnetwerk, het moeilijk te ontwaren is door welke actor een specifieke handeling is uitgevoerd. Daar internationaal mensenrechtenrecht in essentie een aansprakelijkheidsmechanisme is, daagt commodificatie automatisch ook de effectiviteit van het systeem als zodanig uit. Dit leidt tevens tot een uitdaging van de legitimiteit van internationaal mensenrechtenrecht. Dat wil zeggen, in het licht van de mogelijke effectiviteitsbedreiging moet internationaal mensenrechtenrecht zich aanpassen aan hedendaagse commodificatierealiteiten. Waar het dit niet of te weinig zou doen, loopt het immers het risico om een *legitimiteitstekort* te creëren. Tegelijkertijd kan het internationaal mensenrechtenrecht zich ook niet te excessief aanpassen aan dergelijke realiteiten, omdat het dan het risico loopt om *illegitiem* of *gedelegeitmeerd* te worden. Noodzakelijk is derhalve dat gekomen wordt tot een goede – doch vaak delicate – balans tussen het accommoderen van commodificatie-ontwikkelingen en het honoreren van de doctrinaire uitgangspunten van het internationaal mensenrechtenrecht.

Hoofdstuk 3 ziet op de ontwikkeling van crimmigratie en spiegelt, qua structuur, het vorige hoofdstuk. Het begint met een kritische reflectie op de definitie en wetenschappelijke inbedding van de term ‘crimmigratie’, waarbij het voorstelt de term opnieuw te conceptualiseren als een notie die gegrond is in *membership theory*. Specifiek wordt beargumenteerd dat ‘crimmigratie’ een veelheid aan ontwikkelingen omvat die leiden tot de criminalisering van immigratie en/of de ‘immigrationisering’ van criminaliteit. Dat wil zeggen, zowel criminaliteitsbeleid als immigratiebeleid bieden mogelijkheden aan de staat om veronderstelde bedreigende populaties te controleren, beperken en uit te sluiten – te denken valt aan het gebruik van detentiefaciliteiten – en om

op basis daarvan nieuwe opvattingen over wie er daadwerkelijk tot de samenleving behoort in meer of mindere mate af te dwingen. In een globaliserende wereld lopen ideeën over 'behoren' inderdaad niet meer parallel aan formele burgerschapskenmerken en vertrouwen overheden in toenemende mate, hoewel vaak ad hoc, op verschillende processen om nieuwe categorieën van 'behoren' af te dwingen. In degelijke ontwikkelingen wordt bijvoorbeeld het immigratieproces van een individu dat als niet-behorend wordt beschouwd in het domein van het strafrecht getrokken, of resulteren strafrechtelijke sancties jegens individuen die hun positie in de samenleving min of meer geacht worden te hebben verspeeld in toenemende mate in uitsluiting, segregatie en verbanning. Het hoofdstuk illustreert dat specifieke vormen van immigratiedetentie in verschillende landen in toenemende mate elementen van bestraffing en afkeuring omvatten en dat specifieke gevangenen steeds meer gericht zijn op de segregatie en soms zelfs op de verbanning van niet-behorende populaties. Deze laatste ontwikkeling omvat zowel processen van *bordered penalty*, waarbij een parallel strafrechtssysteem ingegeven door migratiecontrolebelangen ontwikkeld wordt naast het reguliere strafrechtelijke bestel, als ook meer subtiele processen van uitsluiting en vervreemding, waarbij zogenaamde 'sub-burgers' – die formeel behoren tot de samenleving maar informeel geacht worden hun lidmaatschap te hebben verspeeld – fysiek, politiek, sociaal en symbolisch kunnen worden uitgesloten. Bij deze laatste categorie kan het bijvoorbeeld gaan om gevaarlijke en ernstige daders, daders zonder financiële onafhankelijkheid en daders van specifieke criminele feiten, waarbij de gemene deler aldoor is dat dergelijke daders tot op zekere hoogte als zondebok worden weggezet. Het hoofdstuk laat daarnaast zien hoe, in detentiecontexten, crimmigratie vaak nauw verbonden is met commodificatie: het is geregeld de brandstof, *modus operandi* en/of het neveneffect van commodificatie. In zowel RPC Nauru als PI Norgerhaven kunnen crimmigratieaspecten ontwaard worden, hoewel crimmigratie in beide contexten een compleet verschillende rol speelt en totaal uiteenlopende implicaties heeft. Crimmigratie is zowel een expliciet aspect van RPC Nauru – bijvoorbeeld in de vorm van gemilitariseerde vormen van grenscontrole en gevangenisachtige, bestraffende faciliteiten – als een impliciet kenmerk van de faciliteit – bijvoorbeeld in de vorm van het gebruik van crimmigratie-geïnspireerd discours. In PI Norgerhaven daarentegen lijkt crimmigratie met name een neveneffect van de specifieke nodale vorm van bestuur te zijn.

Het hoofdstuk adresseert vervolgens hoe crimmigratie mogelijkwerijs aansprakelijkheid onder, en de effectiviteit en legitimiteit van, internationaal mensenrechtenrecht ondermijnt. Het gaat eerst in op een tweede doctrinaire uitgangspunt van internationaal mensenrechtenrecht, namelijk dat mensenrechten zien op *menselijkheid*, dat wil zeggen, dat ze, gebaseerd op een begrip van menselijke waardigheid, zijn bedoeld ter bescherming van eenieder als gelijkwaardige individuen. Dit dogma staat ogenschijnlijk op gespannen voet met hedendaagse crimmigratie-ontwikkelingen. Crimmigratie daagt inderdaad,

allereerst, aansprakelijkheid onder internationaal mensenrechtenrecht uit, daar de rechten van populaties die als niet-behorend worden beschouwd in toenemende mate worden gemarginaliseerd en daar dergelijke populaties tegen moeilijkheden aanlopen bij het aansprakelijk houden van plichtsdragers. Waar dat het geval is, verliest het internationaal mensenrechtenrecht een groot gedeelte van zijn effectiviteit als beschermingsmechanisme. Dit heeft verdere implicaties voor de legitimiteit van het systeem: waar internationaal mensenrechtenrecht de continu ontwikkelende en veranderende categorieën van 'behoren' doorkruist, is er een risico van voortschrijdende *delegitimatie*. Tegelijkertijd bestaat het risico dat het systeem tegen een *legitimiteitskort* aanloopt wanneer het staten toestaat om, op basis van een gemengde zoepolitieke en biopolitieke benadering, onverminderde bescherming enkel structureel aan bepaalde populaties aan te bieden. Opnieuw is het dus van cruciaal belang dat internationaal mensenrechtenrecht met de grootste zorg en voorzichtigheid ontwikkeld wordt om de doctrinaire uitgangspunten van het juridische systeem te eerbiedigen *en* hedendaagse realiteiten in ogenschouw te nemen. Dit is, wederom, een delicaat proces.

DEEL II – DE SLACHTTANDLOZE OLIFANT

Deel II van dit boek kijkt naar de vraag hoe het mensenrechtenrecht omgaat met de globaliseringsuitdagingen zoals beschreven in het vorige Deel. Daarbij gaat het dieper in op de structuur en systematiek van juridische mensenrechtenkaders in het licht van crimmigratie- en commodificatie-ontwikkelingen. De focus ligt in het bijzonder op de noodzaak voor internationaal mensenrechtenrecht om zowel *veerkrachtig* te zijn in het licht van hedendaagse globaliseringsontwikkelingen, als *trouw* te blijven aan de doctrinaire uitgangspunten van het mensenrechtenrechtelijke kader. Zoals uit dit Deel zal blijken, is internationaal mensenrechtenrecht ontwikkeld met een bepaalde veerkrachtigheid waarbij tegemoet gekomen wordt aan hedendaagse crimmigratie- en commodificatierealiteiten, maar weerhoudt de noodzaak om tegelijkertijd trouw te blijven aan de onderliggende doctrinaire uitgangspunten het systeem ervan om dergelijke veerkrachtigheid structureel, coherent en volwaardig door te voeren.

Hoofdstuk 4 begint met een uiteenzetting van het 'Janusgezicht' van internationaal mensenrechtenrecht: op basis van de twee doctrinaire uitgangspunten zoals in hoofdstukken 2 en 3 behandeld, kan internationaal mensenrechtenrecht getypeerd worden als een Janusgezicht dat zowel op positief recht als op moraliteit is geënt. Internationaal mensenrechtenrecht is dus gericht op zowel normatieve idealen over universele en onvervreembare menselijke waardigheid als op de bijzonderheden van positiefrechtelijke kaders. Hierbij blijkt een duidelijke poging om elementen van zowel het '*sollen*' als het '*sein*' van mensenrechten te verenigen in het juridische domein. Deze duale enting markeert

opnieuw het kritieke belang van de legitimizeitsuitdagingen waarmee internationaal mensenrechtenrecht in tijden van globalisering geconfronteerd wordt: het accommoderen van dergelijke uitdagingen op een manier waarbij zowel de uiteindelijke doelstellingen van gelijkwaardige en universele bescherming, als de limiteringen en bijzonderheden van het internationaal mensenrechtenrechtelijke kader, op afdoende wijze in ogenschouw worden genomen, is geen sinecure.

Vervolgens bestudeert hoofdstuk 4 het internationaal mensenrechtenrecht nader vanuit crimmigratie-oogpunt, waarbij de vraag wordt gesteld hoe geselecteerde mensenrechtenrechtelijke kaders omgaan met crimmigratie-ontwikkelingen. Daarbij wordt in het bijzonder gekeken naar de mate waarin het internationaal mensenrechtenrecht beperkingen van mensenrechtenbescherming voor bepaalde groepen heeft geaccommodeerd en hoe dit zich verhoudt tot de belofte van gelijkwaardige bescherming. Het hoofdstuk laat zien hoe het internationale mensenrechtenrecht staten toestaat om op basis van een positivistische grondslag het genot van bepaalde rechten te begrenzen. Daarbij is het van belang te onderstrepen dat internationaal mensenrechtenrecht erkent dat sommige rechten van bepaalde populaties, zoals gedetineerden, gerechtvaardigd beperkt mogen worden als onderdeel van het soevereine prerogatief van de staat. Door te kijken naar een aantal specifieke rechten – het recht op vrijheid, het verbod op gedwongen of verplichte arbeid, het recht op familielevens en het stemrecht – zet het hoofdstuk uiteen hoe bepaalde *burgerrechten* gelimiteerd kunnen worden op basis van het feit dat een individu *gedetineerd* is, terwijl bepaalde *politieke* rechten gelimiteerd kunnen worden op basis van het feit dat individuen *niet langer als volwaardig onderdeel* van de samenleving gezien worden.

Het hoofdstuk bediscussieert vervolgens wat deze bevindingen impliceren voor de gevalstudies. Daarbij wordt met betrekking tot RPC Nauru gefocust op het recht op vrijheid terwijl met betrekking tot PI Norgerhaven wordt gefocust op het recht op familielevens. In de context van RPC Nauru betoogt het hoofdstuk dat detentie in het licht van Artikel 9 van het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten ('IVBPR') arbitrair geacht kon worden *tot* het moment dat het detentieregime veranderde in een opencentrumregeling. Nadat een dergelijk regime was ingevoerd, is er daarentegen ogenschijnlijk geen sprake meer van een ongerechtvaardigde beperking – of, wat dat betreft, van enige beperking – van het recht op vrijheid vervat in Artikel 9 IVBPR. In de context van PI Norgerhaven concludeert het hoofdstuk dat de inbreuk op het recht op familielevens in overeenstemming is met Artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens ('EVRM') en over het algemeen een legitiem doel nastreeft. Of een dergelijke inbreuk tevens een *proportionele* inbreuk is, hangt echter af van de weging van een aantal factoren op individuele basis. Vanwege deze individuele toetsing kan met betrekking tot dit criterium geen generaliseerbare conclusie getrokken worden. In abstracto kan wel worden opgemerkt dat zowel indicaties van proportionaliteit als

contra-indicaties lijken te bestaan, op basis waarvan in het individuele geval tot verschillende oordelen over de toelaatbaarheid van bepaalde inbreuken op het recht op familieleven kan worden gekomen.

Hoofdstuk 4 concludeert dat internationaal mensenrechtenrecht heeft gepoogd om zowel veerkrachtig te zijn in het licht van hedendaagse crimigratierealiteiten, als trouw te blijven aan het doctrinaire uitgangspunt van gelijkwaardige bescherming. Tegelijkertijd blijft op globaal niveau een zekere spanning bestaan tussen internationaal mensenrechtenrecht enerzijds en de uitoefening van macht door de staat anderzijds. Derhalve blijft de legitimiteit van het internationaal mensenrechtenrecht onder druk staan tot het moment dat dit spanningsveld adequaat, holistisch en systemisch wordt geadresseerd.

De rest van Deel II focust op commodificatie. *Hoofdstuk 5* stelt daarbij allereerst ter discussie hoe internationaal mensenrechtenrecht heeft gepoogd om de betrokkenheid van private actoren in bestuursstructuren te accommoderen. Het gaat in op een aantal private mensenrechtenverplichtingen, waaronder normen van *soft law*, sector-specifieke richtlijnen en verklaringen en vrijwillige gedragscodes. Tegelijkertijd markeert hoofdstuk 5 dat internationaal mensenrechtenrecht over het algemeen geen *bindende* verplichtingen voor private partijen omvat. In die zin blijft internationaal mensenrechtenrecht trouw aan het doctrinaire uitgangspunt dat mensenrechtenverplichtingen in beginsel verplichtingen van (territoriale) staten zijn. Tegelijkertijd signaleren ontwikkelingen van *soft law* en van private initiatieven dat internationaal mensenrechtenrecht een zekere – doch beperkte – veerkrachtigheid kan tonen in het aangezicht van privatiseringstrends. De *Guiding Principles on Businesses and Human Rights* van de VN ('UNGP') en de *zero draft* van de *Legally Binding Instrument To Regulate, In International Human Rights Law, The Activities Of Transnational Corporations And Other Business Enterprises* zijn duidelijke voorbeelden van deze veerkrachtigheid. Deze instrumenten komen het dichtst bij een bindende regulering van private mensenrechtenrechtelijke verplichtingen, maar zijn tot op heden verre van voltooiing.

In het licht hiervan vertrouwen veel commentatoren op de doctrine van positieve verplichtingen, of *Drittwirkung*, om de limiteringen van het internationale mensenrechtenrecht te omzeilen. Positieve verplichtingen zouden in deze zin een soort wondermiddel zijn daar ze een alternatieve en meer effectieve route naar de effectuering van mensenrechtelijke naleving zouden vormen. Waar dit in de praktijk inderdaad een aantal mensenrechtenbeschermingsknelpunten kan oplossen, dient het horizontale effect van mensenrechtenrecht in de vorm van positieve verplichtingen echter nog altijd begrepen te worden als indirect. Dat wil zeggen, mensenrechtenrechtelijke normen kunnen het gedrag van private partijen reguleren, maar het zijn soevereine staten die verantwoordelijk blijven voor een schending van deze normen. Een belangrijke uitzondering is het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie ('het Handvest'): in de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ-EU) is uiteengezet dat het Handvest directe horizontale werking kan hebben waar

een geschil onderworpen is aan EU-regelgeving en een bepaling uit het Handvest als zodanig aan een particulier een subjectief *recht* verleent. Daarmee lijkt het Handvest de uitzondering op de regel te zijn: het Handvest is ogenschijnlijk uitzonderlijk veerkrachtig door te voorzien in de directe horizontale werking van een aantal grondrechten. Nadat de implicaties van de verschillende bevindingen in dit hoofdstuk voor de gevalsstudie van RPC Nauru zijn behandeld – in de gevalsstudie van PI Norgerhaven zijn geen private partijen betrokken en deze casus behoeft dus in dit kader niet nader te worden uitgewerkt – concludeert hoofdstuk 5 dat de uitbreiding van mensenrechteninstrumenten die private verplichtingen reguleren geïnspireerd lijkt te zijn op het morele aanzicht van het internationale mensenrechtenrecht, terwijl de effectiviteit van juridische aansprakelijkheid sterk beperkt blijft.

Nu naar voren komt dat de staat de primaire plichtsdrager blijft onder internationaal mensenrechtenrecht, gaan hoofdstukken 6 en 7 nader in op het systeem van staatsverantwoordelijkheid. *Hoofdstuk 6* zet allereerst uiteen dat staatsverantwoordelijkheid vastgesteld kan worden aan de hand van een tweeledige test: eerst dient een staat verantwoordelijk te zijn voor bepaald *gedrag* (de vraag van internationale verantwoordelijkheid voor onrechtmatig gedrag) en ten tweede dient de staat verantwoordelijk te zijn voor bepaalde *verplichtingen* (de vraag van de reikwijdte van mensenrechtenrechtelijke verplichtingen). Hoofdstuk 6 ziet op de vraag van verantwoordelijkheid voor onrechtmatig gedrag, terwijl hoofdstuk 7 nader ingaat op de reikwijdte van mensenrechtenrechtelijke verplichtingen.

Bij het uiteenzetten van de regels omtrent de verantwoordelijkheid van staten voor bepaald gedrag maakt hoofdstuk 6 gebruik van de *Draft Articles on the Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts* van de International Law Commission ('ILC Draft Articles'). Deze artikelen worden beschouwd als gezaghebbende attributieregels. De relevante attributieregels voor de huidige studie worden in het hoofdstuk uiteengezet: het betreft attributie van (i) gedrag van staatsorganen, (ii) gedrag van personen of entiteiten die elementen van overheidsautoriteit uitoefenen, (iii) gedrag van organen die door de ene staat ter beschikking worden gesteld aan de andere staat, (iv) buitensporige gebruikmaking van autoriteit of overtreding van instructies, (v) gedrag dat gedirigeerd of gecontroleerd wordt door een staat en (vi) gedrag dat erkend en geadopteerd wordt door een staat als ware het zijn eigen gedrag. Daarnaast worden regels omtrent de gezamenlijke verantwoordelijkheid van meerdere staten uiteengezet, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen zaken (i) waar gedragingen van meerdere staten die onafhankelijk van elkaar opereren resulteren in een onrechtmatige inbreuk, (ii) waar een gemeenschappelijke daad van meerdere staten de verantwoordelijkheid van alle betrokken staten betreft en (iii) waar de ene staat deelneemt aan het onrechtmatige gedrag van een andere staat (de zogenaamde 'afgeleide verantwoordelijkheid'). Nadat deze bases voor staatsverantwoordelijkheid zijn uitgewerkt, worden ze in het hoofdstuk toegepast op de gevalsstudies. Op basis hiervan concludeert het

hoofdstuk dat de ILC Draft Articles er niet altijd in slagen om een eenvoudige remedie te bieden voor de vaak ingewikkelde en complexe bestuursstructuren die in verschillende hedendaagse detentiestructuren zitten ingebakken, zoals onder meer de gevalstudie van RPC Nauru aantoont. Desalniettemin kunnen in andere gevallen, in het bijzonder in contexten die gekarakteriseerd worden door een hoge mate van transparantie zoals PI Norgerhaven, de regels zoals vastgelegd in de ILC Draft Articles onverminderd worden toegepast. Wat op globaal niveau naar voren komt, is dat de effectiviteit van geldende attributieregels aldoor afhangt van lokale bijzonderheden. Het hoofdstuk gaat tevens nader in op positieve verplichtingen om te beargumenteren dat – anders dan wat soms geïmpliceerd wordt in de literatuur – op dergelijke verplichtingen geen beroep kan worden gedaan om de rigide systematiek van de tweeledige test van staatsverantwoordelijkheid te omzeilen. Net als negatieve verplichtingen opereren positieve verplichtingen binnen de kaders van, in plaats van als alternatief voor, het tweeledige toetsingskader.

Hoofdstuk 7 is gewijd aan de tweede stap van internationale staatsverantwoordelijkheid: het vaststellen van verantwoordelijkheid voor een internationale (mensenrechtenrechtelijke) verplichting. Het kijkt daarbij specifiek naar het concept 'jurisdictie': de meeste mensenrechtenverdragen bevatten een jurisdictieclausule die bepaalt in welke situaties staten gebonden zijn aan de verplichting om de in het verdrag vervatte rechten te respecteren. Hoewel er een presumptie is dat verplichtingen onder internationaal mensenrechtenrecht van toepassing zijn op het grondgebied van een staat en niet daarbuiten, hebben hedendaagse werkelijkheden het internationaal mensenrechtenrechtelijke systeem genoodzaakt om exceptionele grondslagen voor zogenaamde 'extraterritoriale jurisdictie' te ontwikkelen. Om dat nader te duiden, analyseert het hoofdstuk de jurisdictiereikwijdte van geselecteerde verdragen die van bijzonder belang zijn voor de gevalstudies: het IVBPR, het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (IVESCR), het VN-antifolterverdrag en het EVRM. Ter vergelijking omvat de analyse tevens de jurisdictiereikwijdte van de Charter van de Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS Charter) en het Amerikaans Verdrag voor de Mensenrechten (AVM).

Analyse toont aan dat de meeste geselecteerde verdragen ontwikkeld zijn met een significante getrouwheid aan het doctrinaire uitgangspunt van territoriale staatsverantwoordelijkheid: de jurisdictiebepalingen van deze verdragen worden geïnterpreteerd en gesubstantieerd middels de notie van territorialiteit. Sommige verdragen verwijzen daarbij expliciet naar het territorium van staten, terwijl in de systematiek van andere verdragen de jurisdictiereikwijdte op meer impliciete wijze territoriaal wordt geïnterpreteerd. Tegelijkertijd kan ook een zekere veerkrachtigheid in het licht van hedendaagse globaliseringsrealiteiten worden ontwaard: in toenemende mate wordt binnen de systematiek van mensenrechtenverdragen erkend dat ook extraterritoriaal gedrag van staten, zij het in uitzonderlijke gevallen, onder de verdragsreikwijdte kan vallen. De meeste verdragen hebben een ruimtelijk model van extraterritoriale jurisdictie

ontwikkeld (wat betekent dat mensenrechtenrechtelijke verplichtingen gelden waar staten effectieve en/of algehele controle uitoefenen over een buitenlands grondgebied) als ook een persoonlijk model van extraterritoriale jurisdictie (wat betekent dat verplichtingen gelden waar staten in het buitenland effectieve en/of algehele controle uitoefenen over een persoon), hoewel variaties tussen de verschillende regimes bestaan. Extraterritoriale jurisdictie is met name uitvoerig ontwikkeld in de context van het EVRM, waarbij verschillende complexiteiten aan de oppervlakte zijn gekomen. De relevante jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) is dan ook verre van axiomatisch en wordt regelmatig gekenmerkt door dubbelzinnigheid en controverse, wat ogenschijnlijk het resultaat is van de noodzaak om zowel veerkrachtig als getrouw te zijn. Door het kader van extraterritoriale jurisdictie toe te passen op de gevalsstudies die in dit boek centraal staan, wordt deze complexiteit verder geïllustreerd. In de gevalstudie van Nauru is de vaststelling van extraterritoriale jurisdictie van Australië in algemene zin problematisch als gevolg van het gebrek aan transparantie, de aard van de nodale bestuursstructuren en de vindingrijkheid en gebruikte tactieken van de betrokken staten. Anderzijds toont de gevalstudie van PI Norgerhaven dat het verre van problematisch is om Noorwegen verantwoordelijk te houden voor zijn mensenrechtenrechtelijke verplichtingen onder de verschillende instrumenten. Dit duidt wederom op het cruciale belang van het lokale niveau in het interpreteren van veerkrachtige en doctrinegetrouwe inspanningen: dergelijke inspanningen zijn wellicht het meest zichtbaar in de interpretaties van verdragen op macroniveau, maar het effect en de congruentie van dergelijke globale inspanningen worden grotendeels bepaald op lokaal niveau.

Een beknopt *intermezzo* vormt het sluitstuk van Deel II van dit boek. Het brengt de verschillende bevindingen van dit Deel met betrekking tot de mensenrechtenrechtelijke implicaties van commodificatie voor de gevalsstudies samen. Het betoogt daarbij in het bijzonder dat de manier waarop internationaal mensenrechtenrecht zowel veerkrachtigheid als doctrinaire getrouwheid toont per saldo kan leiden tot mensenrechtenrechtelijke complexiteiten in zowel RPC Nauru als PI Norgerhaven. Dat wil zeggen, terwijl in het geval van RPC Nauru dergelijke complexiteiten naar voren komen als een gevolg van de *ambigüiteit* van controle, komen in het geval van PI Norgerhaven dergelijke complexiteiten, ietwat paradoxaal, voort uit de *overvloed* van controle. Enerzijds is de uitoefening van controle in de nodale bestuursstructuur van RPC Nauru dus te ambigu om eenduidige internationale mensenrechtenrechtelijke verantwoordelijkheid vast te stellen, wat leidt tot evidente aansprakelijkheidsproblemen. Anderzijds kan in de context van PI Norgerhaven een overvloed van controle-uitoefenende en mensenrechtenrechtelijke plichtsdragers worden ontwaard, wat geregeld resulteert in paradoxale beschermingshiaten waar de betrokken staten vertrouwen op kaders van wederzijds vertrouwen zonder ingebedde waarborgen om dergelijk vertrouwen te weerleggen in het concrete geval. Door ter vergelijking te kijken naar relevante jurisprudentie van het

EHRM en het HvJ-EU over wederzijds vertrouwen tussen EU-lidstaten, toont het intermezzo aan dat het gebrek aan weerlegbaar wederzijds vertrouwen, in het bijzonder in het licht van positieve verplichtingen, tot een aantal mensenrechtenrechtelijke complexiteiten leidt die ook voortduren in situaties waar een duidelijke overvloed van controle-uitoefenende actoren te ontwaren valt.

DEEL III – OLIFANTENPAADJES

Het derde Deel van dit boek wijkt af van het lineaire juridische perspectief op mensenrechten om nader onderzoek te doen naar alternatieve routes naar mensenrechtenbescherming. Door de juridische impasse die volgt uit Deel II als een vertrekpunt te nemen, bestudeert Deel III door gebruikmaking van een sociaal-empirisch kader specifiek wat de rol van mensenrechten 'in actie' is. Dergelijke analyse berust dus op de 'sociologie van mensenrechten' en is gebaseerd op het idee dat een nieuw analytisch kader noodzakelijk is om de relevantie van mensenrechten 'in actie' te duiden. Deel III presenteert een dergelijk kader dat het mogelijk moet maken om mensenrechtenbescherming op holistische wijze in zowel detentieomgevingen als elders te analyseren. Zoals dit Deel beargumenteert, lijkt mensenrechtenbescherming meer op een vierhoofdige Brahma dan op een tweeledig Janusgezicht, waarbij ieder van de vier hoofden bestaat uit meerdere dimensies die gezamenlijk een veelheid aan beschermingsprocessen en -mechanismen omvatten.

Hoofdstuk 8 introduceert en ontwikkelt deze argumentatielijn. Daarbij markeert het allereerst dat globalisering vaak resulteert in een kat-en-muis-spel, of een rattenloop, tussen beleid en uitvoering enerzijds en het systeem van internationaal mensenrechtenrecht anderzijds. Vervolgens zoomt het hoofdstuk uit van deze problematiek om de conceptualisering van mensenrechten als een juridisch Janus-gezicht te heroverwegen. Specifiek wordt een paradigma-verschuiving voorgesteld, weg van een dominante focus op juridische dogmatiek richting een meer holistische mensenrechtenbenadering. Daarbij gaat het hoofdstuk eerst nader in op twee reguliere juridisch-ingestoken antwoorden op de botsing tussen veerkrachtigheid en doctrinaire getrouwheid. Zoals het hoofdstuk aangeeft resulteert deze botsing echter in een juridische impasse waarbij dergelijke traditionele responses – pleitend voor *meer* dan wel *minder* mensenrechtenrecht – op lange termijn niet noodzakelijkerwijs bevorderlijk zijn.

Om een alternatief antwoord te verkennen, gaat het hoofdstuk nader in op de sociaaljuridische noties van 'rechtspluralisme' (*'legal pluralism'*), 'juridisch bewustzijn' (*'legal consciousness'*) en 'juridische vervreemding' (*'legal alienation'*). Hoewel deze concepten belangrijke fundamenten zijn voor een alternatieve respons, wordt beargumenteerd dat ze slechts een *deel* van het antwoord kunnen zijn daar meerdere 'gedachtenscholen' omtrent mensenrechten bestaan die nopen tot een mensenrechtenbegrip dat bestaat uit vier, niet twee, aange-

zichten. Een aangepaste variant van deze sociaaljuridische kaders wordt dus voorgesteld: in plaats van *rechtspluralisme*, *juridisch bewustzijn* en *juridische vervreemding* dienen we ons te wenden tot *mensenrechtenpluralisme*, *mensenrechtenbewustzijn* en *mensenrechtenvervreemding*. Een dergelijke benadering staat een holistisch begrip van mensenrechten toe en maakt nieuwe onderzoekspaden om mensenrechtenbescherming te onderzoeken toegankelijk. Dat wil zeggen, het bestaan van vier mensenrechtendimensies betekent niet enkel dat mensenrechten op verschillende wijzen kunnen worden begrepen, maar ook dat verschillende manieren om bescherming ervan te bereiken, bestaan. Dit wordt gemarkeerd door de verschillende mensenrechtendimensies te behandelen als zowel grondslagen voor mensenrechtenbewustzijn (of voor mensenrechtenvervreemding), als *instrumenten* om mensenrechtenbescherming te bereiken en als mechanismen voor *vernacularisatie*, dat wil zeggen, als processen om mensenrechtenbewustzijn om te zetten naar lokale werkelijkheden. Tevens zet het hoofdstuk uiteen hoe de verschillende dimensies, in hun verschillende rollen, zowel onafhankelijk van elkaar als in synergie kunnen opereren. Dit resulteert in een multidimensionaal beschermingsraster dat de veelheid aan mogelijkheden voor mensenrechtenbescherming kadert, maar dat tegelijkertijd ook de vele mogelijkheden voor mensenrechtenondermijning indiceert. Dit raster moet op synergistische wijze begrepen worden; dat wil zeggen, het bestaan van verschillende mensenrechtendimensies moet tegelijkertijd erkend en epistemologisch bevraagd worden om de interactie en samenwerking tussen verschillende dimensies te beoordelen. De voorgestelde benaderingswijze maakt het mogelijk om tot een beoordeling van de duurzaamheid van mensenrechten te komen waarbij de geïsoleerde taxatie van afzonderlijke dimensies wordt ontstegen, door *iedere* dimensie te benaderen vanuit een holistisch mensenrechtenperspectief en door de analyse van iedere dimensie te nuanceren middels een beschouwing van de dimensies als autonome doch wederzijds-afhankelijke entiteiten. In het laatste deel van het hoofdstuk worden enkele methodologische kanttekeningen geplaatst met betrekking tot de vraag hoe dergelijke nieuwe onderzoekspaden analytisch verkend kunnen worden.

Hoofdstuk 9 past het in het vorige hoofdstuk ontwikkelde mensenrechtenbeschermingskader toe op de gevalsstudie van RPC Nauru. Hoewel het holistische kader op verschillende manieren gebruikt kan worden, wordt het in dit hoofdstuk toegepast met een actor-specifieke focus: de nadruk ligt dus op drie 'kritische massa's' waarvan, in ieder geval in theorie, verwacht mag worden dat een bepaald mensenrechtenbewustzijn geïnternaliseerd wordt en dat gestreefd wordt naar effectieve vernacularisatie, in tegenstelling tot actoren waarvan verwacht kan worden dat mensenrechtenvervreemdingsstrategieën worden nagestreefd. Deze kritische massa's betreffen (i) Australische juristen en (quasi-gerechtelijke) toezichthoudende instanties, (ii) welzijnswerker die in RPC Nauru werken (of gewerkt hebben) en (iii) geïnstitutionaliseerde ngo's die opereren in de Australische context. De analyse in dit hoofdstuk is gebaseerd op documentanalyse en semigestructureerde interviews met 47 respon-

denten, waaronder zowel respondenten die gewerkt hebben *in* offshore faciliteiten als respondenten die *extern* relevante rollen hebben vervuld.

Hoewel een aantal vernacularisatiemechanismen om een aantal redenen beter geplaatst zijn om verandering te gebieden, spelen alle mechanismen in de praktijk een rol in het vernaculariseren van mensenrechtenbewustzijn en in het bevorderen van mensenrechtenbescherming. Een ware synergie van mensenrechtendimensies kan dus worden ontwaard met betrekking tot de (nagestreefde) werking van het mensenrechtenkader als een beschermingsmechanisme in de context van RPC Nauru. Terwijl gedurende sommige fases de drie bestudeerde kritische massa's daarbij expliciet gebruik maken van mensenrechten als instrumenten in hun vernacularisatie-inspanningen, wordt er gedurende andere fases juist doelbewust voor gekozen om geen instrumenteel gebruik van mensenrechten te maken.

Allereerst lijken deliberatieve mechanismen in RPC Nauru een beperkt potentieel voor effectieve mensenrechtenbescherming te hebben. Deel II heeft reeds uitgelegd waarom internationaal mensenrechtenrecht uitgedaagd wordt in detentiecontexten die gekarakteriseerd worden door commodificatie- en crimmigratieontwikkelingen; wat het potentieel van deze dimensie verder verzwakt in de specifieke gevalstudie van RPC Nauru is dat de context waarin detentie plaatsvindt bijzonder uitdagend is vanuit mensenrechtenrechtelijk aansprakelijkheids perspectief. Om verschillende redenen – waaronder de zwakke verantwoordelijkheid van private actoren onder mensenrechtenrechtelijke instrumenten, de algeheel betwiste positie van mensenrechtenrecht in Oceanië en de bijzondere bestuursstructuren van RPC Nauru – wordt het potentiaal van internationaal mensenrechtenrecht als een deliberatief vernaculariseringsmechanisme in deze specifieke context significant beknod.

Ten tweede komt uit interviews met welzijnswerkers naar voren dat het weliswaar mogelijk is om mensenrechtenbewustzijn in zekere mate te vernaculariseren via discretionaire besluitvorming als moraliteit-gebaseerd mechanisme, maar dat de contextuele bijzonderheden van RPC Nauru een dergelijk potentieel tot op grote hoogte begrenzen. Zowel de sociale omgeving waarin RPC is ingebed, als het beslissingsveld waarbinnen welzijnswerkers opereren, hinderen op significante wijze de vernacularisatie van mensenrechtenbewustzijn middels discretionaire besluitvormingspraktijken. Veel welzijnswerkers geven zelfs aan dat de onderdrukte en gemarginaliseerde positie van mensenrechten in de sociale omgeving en in het beslissingsveld na verloop van tijd de kern van hun beslissingskaders aantast. Menig welzijnswerker voelt zich bij het nastreven van mensenrechtengeoriënteerd werk gedwarsboomd door het (nodale) systeem waarin RPC Nauru is ingebed en begint daardoor naar eigen zeggen symptomen van vermoeidheidssyndromen te ervaren. Dit dempt hun pogingen om verandering in de faciliteit te gebieden, hoewel sommige welzijnswerkers zich in plaats daarvan wenden tot andere mechanismen om mensenrechten te vernaculariseren. Veel welzijnswerkers geven aan dat discretionaire besluitvorming gebaseerd op mensenrechtenmoraliteit derhalve gebruikt kan worden

als vernacularisatiemechanisme, maar enkel op microniveau en niet 'in het grote geheel der dingen'.

Ten derde biedt protest als vernacularisatiemechanisme meer reden voor optimisme in het geval van RPC Nauru. Het is zelfs zo dat menig welzijnswerker, gedesillusioneerd door de gebrekkige invloed van discretionaire besluitvorming, zich bij het nastreven van mensenrechtenbescherming na verloop van tijd wendt tot dergelijke protestmechanismen. Geïnstitutionaliseerde ngo's vertrouwen in hun lobbywerk insgelijks op protestmechanismen om hun mensenrechtenbewustzijn te vernaculariseren. Inspanningen daartoe via het aanbieden van humanitaire hulp *in* de faciliteiten kunnen, aan de andere kant, rekenen op veel meer betwisting. Door de bank genomen wordt de *instrumentele* rol van mensenrechten in protestactiviteiten als aanmerkelijk problematisch aangemerkt, in het bijzonder in publiek lobbywerk: mensenrechten, zij het in hun hoedanigheid als deliberatieve beginselen, natuurlijke aanspraken, protestinstrumenten of discursieve uitdrukkingen zijn nauwelijks doorslaggevend bij het veranderen van publieke opinie. Hoewel protestactiviteiten dus bruikbare mechanismen kunnen zijn voor vernacularisatie, worden mensenrechten geregeld niet op instrumentele wijze gebruikt als onderdeel van zogenaamde 'repertoires van betwisting'.

Ten vierde blijken discursieve mechanismen nuttig te kunnen zijn om een bepaald mensenrechtenbewustzijn te vernaculariseren, hoewel de instrumentele waarde van mensenrechten als discursieve uitdrukkingen gelimiteerd blijft in de context van RPC Nauru. Zo maken geïnstitutionaliseerde ngo's bij veel van hun inspanningen om mensenrechtenbescherming te bevorderen gebruik van discursieve mechanismen die erop gericht zijn om offshore gedetineerden te *re*-humaniseren. Discours wordt dus regelmatig gebruikt, zowel om bestaand beleid te rechtvaardigen en om daartegen verzet aan te tekenen, maar mensenrechten spelen daarbij vaak geen prominente rol als expliciete discursieve uitdrukkingen. Hoogstens kan geanticipeerd worden dat mensenrechten-discours in de toekomst mogelijkwijs van groter instrumenteel belang wordt, wanneer discursieve pogingen om offshore gedetineerden te *re*-humaniseren voet aan de grond krijgen en ruimte creëren voor een breed gedragen zoepolitieke en biopolitieke discussie over mensenrechtenaanspraken.

Het laatste deel van hoofdstuk 9 reflecteert op de synergistische operatie van mensenrechten in RPC Nauru door terug te grijpen op de ontwikkelingen van commodificatie en crimmigratie. Beide trends lijken een negatieve impact op verschillende componenten van mensenrechtenvernacularisatie te hebben, dat wil zeggen, op de instrumentele waarde en het vernacularisatiemechanisme van de verschillende mensenrechtendimensies. Ze belichamen inderdaad een groot potentieel om mensenrechtenvernacularisatie op vele manieren te betwisten en zelfs te frustreren. Tegelijkertijd laat het hoofdstuk echter zien hoe commodificatie ruimte biedt voor nieuwe paden, of specifieke vernacularisatiemechanismen, om mensenrechtenbescherming te bereiken. Waar crimmigratie over het algemeen een beknottend effect heeft op effectieve vernacularisatie,

heeft commodificatie derhalve zowel een beknottende als een bevorderende impact. Dit geeft aanleiding voor enige hoop en optimisme met betrekking tot de relevantie van mensenrechten in een globaliseringstijdperk: mensenrechten begrepen op holistische wijze worden niet enkel uitgedaagd en ondermijnd, maar kunnen mogelijk ook worden gerevitaliseerd, waar globalisering voortschrijdt.

CONCLUSIE: OLIFANTEN VERGETEN NOOIT

In een poging de onderzoeksvragen te beantwoorden en verdere reflecties te bieden, gaat *Hoofdstuk 10* in op de samenhang tussen de drie Delen van dit boek. Met betrekking tot de hoofdvraag wordt eerst het complexe triangulaire samenspel tussen de kernconcepten van commodificatie, crimmigratie en mensenrechtenbescherming uiteengezet. Dus, zoals de verschillende Delen van dit boek tonen, hoewel een globaal triangulair samenspel tussen deze drie noties kan worden ontwaard, toont analyse van lokale contexten niet enkel aan dat commodificatie en crimmigratie veelzijdige ontwikkelingen zijn die uit verschillende deelvormen bestaan, maar ook dat holistische mensenrechtenbescherming verschillende trajecten kan afleggen op basis van uiteenlopende contextuele realiteiten. Hoewel het belangrijk is om het triangulaire samenspel tussen de drie kernconcepten te onderkennen om te realiseren hoe verschillende lokale situaties samenhangen, is het voor analytische doeleinden tegelijkertijd noodzakelijk om te onderkennen dat dergelijk triangulair samenspel typisch complex, hybride en heterogeen is. Door analytisch te focussen op de globaliteit van dergelijk samenspel wordt het mogelijk om te bestuderen wat de implicaties van specifieke vormen van commodificatie en crimmigratie zijn voor de verschillende varianten van mensenrechtenbescherming op lokaal niveau, *en* wat dit vervolgens betekent voor de meer algehele interactie tussen commodificatie, crimmigratie en mensenrechtenbescherming op macroniveau.

De mate waarin mensenrechten als een beschermingskader relevant kunnen blijven in detentiecontexten die gekarakteriseerd worden door commodificatie en crimmigratie hangt af van een aantal complexe factoren op globaal, lokaal en globaal niveau. Dit omvat de progressieve ontwikkeling van globale trends, de lokale bijzonderheden van specifieke detentiecontexten, de inhoud van het heersende mensenrechtenbewustzijn, het daadwerkelijke gebruik van vernacularisatiemechanismen en -instrumenten en de nagestreefde mate van mensenrechtenbescherming en/of -vervreemding in een nodaal veld. De gevalsstudies van RPC Nauru en PI Norgerhaven verduidelijken dat de combinaties van commodificatie, crimmigratie en mensenrechten op lokaal niveau niet alleen uniek zijn, maar ook wijduiteenlopende implicaties hebben voor mensenrechtenbescherming. Dit boek toont aan, gedeeltelijk op basis van continue reflectie op de gevalsstudies, dat mensenrechten ook relevant kunnen blijven in detentiecontexten waar dergelijke elementen gecombineerd worden en dat de

beschermingswaarde van mensenrechten meer omvattend is dan de beperkte lezing die vaak in juridische verhandelingen aangehangen wordt. Bovenal toont het aan dat de breedte, diepgang en het potentiaal van mensenrechtenbescherming tot op heden sterk onderbelicht is gebleven. Derhalve roept dit boek op tot nader onderzoek naar de volle potentie, de hedendaagse bedreigingen en de inherente limiteringen van mensenrechten als een multidimensionaal Brahmagemelijkend fenomeen.

Het boek sluit af met een aantal reflecties op de kernconcepten van commodificatie, crimmigratie, internationaal mensenrechtenrecht en mensenrechtenolifanten. Daarbij overweegt het onder meer dat (i) wetenschappelijke verhandelingen er geregeld niet voldoende in slagen om de complexiteit van nodale bestuursstructuren te verdisconteren, (ii) de term 'crimmigratie' over het algemeen slecht gedefinieerd blijft en niet gebruikt zou moeten worden om normativiteit in empirische vaststellingen te injecteren, (iii) rechtswetenschappelijk werk met een hervormende of functionele inborst gericht op het 'toekomstbestendig' maken van internationaal mensenrechtenrecht prijzenswaardig is maar ook contraproductief kan zijn en niet altijd voldoende rekening houdt met het feit dat internationaal mensenrechtenrecht niet voorbij zijn breekpunt kan buigen en (iv) het van belang is dat wetenschappers met verschillende disciplinaire achtergronden niet blind zijn voor het grotere geheel dat de mensenrechtenolifant vormt. Met betrekking tot deze laatste reflectie is het inderdaad belangrijk om te begrijpen dat mensenrechten veel majestueuzer zijn dan een positivistische opvatting suggereert. Mensenrechtenbescherming zal in veel gevallen meerledig zijn en het lijkt erop dat we pas aan het begin staan van het holistisch verkennen van het volle potentieel dat bereikt kan worden door de duurzame en oprechte verzorging van mensenrechtenolifanten.

Uiteindelijk komt uit dit boek een boodschap van hoop naar voren. Deze boodschap komt voort vanuit een mensenrechtenbegrip dat niet volledig binnen de grenzen van het juridische domein valt, maar dat ook niet enkel een mythe gebaseerd op puur morele overwegingen behelst. Aansluiting zoekende bij een populair gezegde over olifanten, houdt de laatste overweging van de conclusie de lezer voor dat mensenrechtenolifanten degenen die ze beschermen *nooit vergeten*: in hun kern blijven ze hoop houden voor eenieder, zijnde de kernbelofte waarop ze zijn gegrondvest. Uiteindelijk hangt de toekomst van mensenrechten als beschermingsmechanisme niet enkel af van de progressieve responsabilisering van machtsdragers, noch van louter de aanhoudende uitbreiding van de mensenrechtencatalogus of de terugdringing van gerechtvaardigde beperkingen, maar voor een belangrijk gedeelte van een oprechte geïnternaliseerde overtuiging dat mensenrechten *er toe doen*. Een dergelijke overtuiging zal onvoldoende blijken om menselijk kwaad in de wereld te beslechten, maar is een cruciale eerste stap om de toekomst tegemoet te treden met behoedzaam vertrouwen in de waarde van mensenrechten.

